

13. Обрезкін П. Вперед вела мужність / П. Обрезкін // Червоний прапор. – 1983. – 30 черв. – С. 3.
14. Обрезкін П. Вперед вела мужність / Петро Обрезкін // Червоний прапор. – 1983. – 28 черв. – С. 3.
15. Попіл Кортеліс в пам'яті та серцях : наук.-популяр. вид. / авт. тексту М. Ярошук. – Луцьк : Медіа, 2010. – 12 с.
16. Струнин В. И. Брестская краснознаменная / В. И. Струнин. – М. : АО «ИКАР», 1995. – 176 с.
17. Тимофеев М. Це було на Прип'яті / Микола Тимофеев // Ратнівщина. – 1994. – 1 черв. – С. 3.
18. Тимофеев М. Це було на Прип'яті / Микола Тимофеев // Ратнівщина. – 1994. – 8 черв. – С. 3.
19. Тимофеев М. Це було на Прип'яті / Микола Тимофеев // Ратнівщина. – 1994. – 25 черв. – С. 2.
20. Філатенко А. Пам'ятники бойової слави на Волині / А. Філатенко. – Львів : Каменяр, 1976. – 80 с.
21. Цибульський Г. На Прип'яті / Г. Цибульський // Червоний прапор. – 1989. – 15 лип. – С. 2.
22. Якушин П. С. Шлях визволителів / П. С. Якушин // Червоний прапор. – 1991. – 1 серп. – С. 3.
23. Яровенко С. Наступ на Брестському напрямку [Електронний ресурс] / Сергій Яровенко. – Режим доступу : http://yarovenkosp.ucoz.ru/publ/boji_miscevogo_znachennja_chastina_4_na_ljublin_i_brest/4_8_2_nastup_na_brestskomu_naprjamku/11-1-0-106.
24. Яровенко С. Характеристика з'єднань 70-ї армії [Електронний ресурс] / Сергій Яровенко. – Режим доступу : http://yarovenkosp.ucoz.ru/publ/boji_miscevogo_znachennja_chastina_3_u_strategichnij_oboroni/3_7_karakteristika_zednan_70_ji_armiji/10-1-0-79.

Тетяна Дорош

Історична пам'ять про німецьку окупацію України 1941–1944 рр.: офіційна міфотворчість й індивідуальне сприйняття

Розкрито сутність історичної пам'яті народу України як цілеспрямовано сформованого феномену, що відображає владний інтерес. Проаналізовано розходження між офіційним висвітленням німецької окупації України та її індивідуальним сприйняттям пересічними людьми.

Ключові слова: історична пам'ять, владний інтерес, офіційне висвітлення, індивідуальне сприйняття.

Дорош Тетяна. Историческая память о немецкой оккупации Украины 1941–1944 гг.: официальное мифотворчество и индивидуальное восприятие. Раскрыта сущность исторической памяти народа Украины как целенаправленно сформированного феномена, который отображает властный интерес. Проанализированы расхождения между официальным освещением немецкой оккупации Украины и её индивидуальным восприятием обычными людьми.

Ключевые слова: историческая память, властный интерес, официальное освещение, индивидуальное восприятие.

Dorosh Tatiana. Historical Memory about German Occupation of Ukraine in 1941-1944 y.: Official myth Creating and Individual Perception. Essence of historical memory of people of Ukraine as the purposefully formed phenomenon, which represents imperious interest, is exposed. Divergence between official illumination of German occupation of Ukraine and its individual perception by ordinary people is analyzed.

Key words: historical memory, imperious interest, official illumination, individual perception.

Життя населення України в роки німецької окупації 1941–1944 рр. – це той складний простір дослідження, гідне пересування яким було і залишається дуже важкою проблемою для історика. Кожен науковець, що натрапляє на цю проблематику, завжди стикається із загрозою відійти від об'єктивного висвітлення подій, а подати власне індивідуальне сприйняття цієї сторінки історії України, оскільки у нього на озброєнні є власна рефлексія, власний чи родинний досвід. І лише справжній фахівець встоїть перед спокусою видати за усталені колективні чи навіть універсальні ці самі власні цінності, обумовлені ментальними, соціальними, культурними, біографічними, політичними та іншими чинниками. Справжній учений повинен мати здатність змінити свою особистісну біографічну ситуацію на наукову. Утім, варто визнати, що навряд чи можливо відсторонитися від власної рефлексії і власного сприйняття подій там, де тема є актуальною, а індивідуальна пам'ять про неї – й досі болючою.

В усі часи стабільний розвиток національної держави залежав від бажання і спроможності владної еліти відтворити у суспільстві належне ставлення сучасних громадян країни до певних подій минулого, яке так чи інакше закарбовується у пам'яті нащадків, впливає на подальший історичний

розвій народу, а також привносить своє бачення, свої оціночні уявлення у сприйняття сьогодення. Таке ставлення, що представляє собою спрощене усталене колективне сприйняття й оцінку фактів історичного минулого країни її громадянами, отримало назву історичної пам'яті. У цьому сенсі говорити про історичну пам'ять війни надзвичайно складно, адже історія Великої Вітчизняної війни, як і історія будь-якої трагічної події в історії кожного народу, належить до найбільш міфологізованих і відкрито сфальсифікованих сторінок світової історії [1]. Більше того, як зазначив видатний вітчизняний історик С. Кульчицький, радянська (сталінсько-брежнєвська) історія війни «була сфальсифікована ще в процесі створення» [2]. Методологічною основою цієї фальсифікації стала теза радянської історіографії про те, що «советський народ переламав хребет нацизму і приніс визволення народам Європи». Це означало, що всі явища, події, факти, проблеми, людські долі, погрішності, які не вписувалися в цю схему, просто викидалися з офіційної історичної та життєвої хроніки, а будь-яке нагадування про них замовчувалося або ж каралося у той чи інший спосіб.

Слід зауважити, що, окрім різнопланових ідеологічних, історіографічних, методологічних дискусій, проблема німецької окупації України 1941–1944 рр. має ще й чітко виражений політичний аспект, який перманентно актуалізується в масовій свідомості. Його актуалізують і досі нерозв'язані проблеми ОУН-УПА, невщухаюча полеміка навколо примирення ветеранів тощо. Невирішеність цих питань і через понад 65 років дали підстави публіцистам говорити про нашу (українську) «поразку в Другій світовій війні» [3].

Усе сказане вище обумовлено природними властивостями історичної пам'яті та складністю її існування в демократичному суспільстві. Справа в тому, що в умовах демократії загальнонаціональна історична пам'ять представляє собою культурну, ідеологічну та цивілізовану угоду, чи навіть компроміс між відмінними, інколи антагоністичними варіантами локальних моделей пам'яті, що належать різним соціальним групам і політичним силам, які їх представляють. Дієвість таких угод досягається існуванням ще однієї особливості функціонування історичної пам'яті – національного принципу поділу людського світу. Іншими словами, у кожного народу, кожної нації є власний, вироблений у процесі історичного та культурного розвитку набір правил і норм, які розповсюджуються на всіх представників цієї нації і стають загальнообов'язковими для них. Тому національна складова під час процесу соціалізації має на меті виховати у майбутніх громадян почуття покори цим спільним правилам національного життя. Зокрема, мається на увазі, що, незалежно від етнічного походження, кожен майбутній громадянин країни повинен знати й поважати Конституцію своєї держави, підтримувати її суверенітет і незалежність, володіти державною мовою, знати елементарний курс вітчизняної і світової історії, поважати державну символіку та ін. І, незалежно від уподобань жителів країни, національна держава буде докладати максимум зусиль, щоб регламентовані правила гри завжди діяли. Ідеальною є ситуація, коли громадянин України не просто відчужено та відсторонено знає факти минулого своєї нації, а переживає ці знання як власне, рідне минуле, уявляє особисту причетність до нього. Таким чином, феномен власної історії кожного громадянина розуміється через об'єктивну відокремленість від чужих національних історій та через індивідуальну злитість з історією своєї нації.

Зазначимо, що відчуття власної історії починає формуватись рано, ще у дитячі та шкільні роки. Особливе значення у цьому аспекті відводиться шкільному курсу національної історії, який являє собою старанно відібрану комбінацію фактів разом із однозначним набором смислів та інтерпретацій. У такий спосіб ще не сформованій особистості подається та несуперечлива модель історії, яка вже у роки зрілості громадянина країни стане матрицею його особистої історичної пам'яті. Як відзначає вітчизняний науковець В. Артюх, така матриця розміщується у свідомості носія національної ідентичності на дорефлексивному рівні само-собою-зрозумілих істин, а, значить, і не може бути піддана ним критиці, а вже у зрілому віці, метафорично висловлюючись, такий *Lebenswelt* стає умовою перевірки на істинність тих історичних фактів, що наново засвоюються цією людиною. Вона є спрямовуючою силою активності індивіда у певній ситуації, але крім того, вона є і жорстким каркасом, який обмежує гіпотетично безмежну активність індивіда напрямком саме оцього (наприклад, українського), а не іншого національного фактору [4, 2].

Простежено, що матриця історичної пам'яті кожного індивіда являє собою наслідок планомірної діяльності зацікавлених структур суспільства з виховання лояльного до нації та її політичного режиму громадянина. Більше того, ця ж матриця в кінцевому рахунку стає й передумовою наступних актив-

них дій цього громадянина у напрямку укріплення позицій цієї ж нації. Тут вона виступає схемою виробництва національних практик. Можна навіть сказати, що матриця історичної пам'яті обумовлює виробництво зовнішніх національних практик під виглядом внутрішніх структур особистості.

Цілком природно, що головну роль в утвердженні нової моделі пам'яті й постійній підтримці її дієвості відіграють державні інституції. Справа в тому, що історична пам'ять – це не той феномен, що спонтанно виникає та функціонує у масовій свідомості. Історична пам'ять, у першу чергу, відображає позиції певного владного інтересу, що, у свою чергу, найбільш повно уособлюються державою. Саме державна влада за рахунок можливості здійснювати узаконене насилля може організувати соціальний світ, що її оточує, таким чином, щоб той у максимальній мірі відповідав її першочерговим інтересам, тобто прагненню зберегти своє домінування на необмежений термін. Або інакше історична пам'ять є функцією влади, яка визначає, як саме слід представляти минуле. Позаяк контроль над пам'яттю суспільства великою мірою зумовлює ієрархію влади [5, 15].

Той же В. Артюх стверджує, що саме держава нав'язує людині як члену певної спільноти національні межі сприйняття, розуміння та запам'ятовування, тобто ті форми мислення, які необхідні для найповнішого контролю над підлеглими [4, 3]. Державна влада це робить цілеспрямовано через культивування таких форм мислення ще на початкових стадіях соціалізації, а тому індивіду, який тільки починає формуватись як особистість, нічого протиставити та й немає ніякого бажання щось протиставляти цьому тискові. Врешті-решт, поступово індивідуальний досвід людини наповнюється цілою системою тих конструктів, які були заздалегідь сформовані правлячими групами для реалізації їх влади над залежними. І оскільки матриця історичної пам'яті відноситься саме до таких форм мислення, то в цьому аспекті вже можна говорити про політику історичної пам'яті. Інакше кажучи, з точки зору політики історична пам'ять виконує владну функцію, тобто визначає, як саме спільноті потрібно уявляти минуле та як до нього ставитись. Своєрідна політика історичної пам'яті завжди спрямована на створення необхідного синтезу теперішнього з минулим. Так чи інакше, а цілісна й однозначна картина минулого потрібна і суспільству, і системі політичної влади. Щоправда, інтереси в кожного свої, однак стабільність суспільно-політичного розвитку вимагає єдності у поглядах на минуле. Іншими словами, тут йдеться про адаптацію конфліктних подій в історії певної спільноти через створення так званої неконфліктної пам'яті, яка послаблює й поступово знешкоджує проблемні області. Історична стабільність – це така конструкція чи реконструкція минулого, в якій усі важливі фігури та пережиті події займають поважне місце, утворюючи свого роду парадну патріотичну панораму.

Отже, нація може вважатися сформованою, якщо переважаюча кількість громадян країни отождоюється з цією нацією в минулому, теперішньому і майбутньому. Однак невід'ємним елементом такого отождоювання з нацією є відповідна модель історичної пам'яті, яка формує у свідомості окремої людини позитивне сприйняття цієї однієї нації, а також запрограмоване ставлення до усіх подій в її історії. Тобто в цілому сама модель історичної пам'яті народу не повинна містити в собі нерозв'язних протиріч.

Що ж стосується історичної пам'яті про німецьку окупацію України у 1941–1944 рр., то у цьому питанні вітчизняної історії якраз і є багато протиріч, які вимагають негайного розв'язання. Відомо, що Велика Вітчизняна війна була одним із найголовніших чинників для легітимації комуністичного режиму у Радянському Союзі. Усюди рясніли оповіді про злочини ворога на окупованій території, які ще більше підкреслювали благородність переможців. З іншого боку, збройна боротьба підпілля та партизанів була підтвердженням неперервності існування радянської влади. У цій схемі історичної пам'яті не було місця для індивідуальних спогадів очевидців, якщо вони не були свідками визначних «значними» подій, а тим паче, якщо суперечили обраним сюжетам. Історична пам'ять про німецьку окупацію України у 1941–1944 рр. – це той випадок, коли партійно-державний апарат застосовували для систематичного придушення різномірних споминів, позбавлення громадян їхньої індивідуальної пам'яті.

Свідченням вказаного є вже перші радянські публікації. Вони мали виразне ідеологічне забарвлення і зосереджувалися головним чином на констатації злочинств німецько-фашистських загарбників або ж на висвітленні героїки підпільної та партизанської боротьби [6]. У вказаних роботах населення окупованих територій України виконувало, як правило, одну з трьох ролей: відважних радянських партизанів – патріотів рідної землі; безликих і бездіяльних жертв німецько-фашистських

окупантів, які, склавши руки, чекали завершення окупаційного безумства; або ж підлих і безсоромних зрадників Батьківщини – колабораціоністів. Певна річ, що таке суворе дотримання у літературі першої половини 40-х рр. мобілізаційних закликів, проголошення культу героїзму, звитяги і самопожертвування, військового піднесення, а тому – повне ігнорування проблем повсякденного життя жителів окупованих територій були викликані вимогами воєнного часу.

Однак завершення Великої Вітчизняної війни й остаточне звільнення окупованих територій від німецьких загарбників не змінили ситуацію. Особистий індивідуальний досвід безпосередніх очевидців трагічних подій виявився непотрібним у величезній радянській країні, яка силами більшовицької влади цілеспрямовано торувала собі шлях до вищих показників соціально-економічного розвитку, військових переваг, культурного будівництва. Вітчизняні дослідники й надалі оминали увагою умови буденного життя і виживання цивільного населення в період нацистської окупації. Натомість у наукових дослідженнях періоду окупації України 1941–1944 рр. продовжувала панувати сформована керівництвом СРСР офіційно-тріумфальна версія подій Великої Вітчизняної війни [7].

Здавалося б, проголошення незалежності України, демократизація суспільно-політичного життя, а також доступність для науковців архівних матеріалів повинні були привнести новий подих у висвітлення й аналіз життя населення країни під час німецької окупації 1941–1944 рр. та віднайти сміливість «почути» індивідуальне сприйняття тих подій простими людьми. Проте цього не сталося. З точки зору більшості істориків, методологічні перепони досі стають на шляху відтворення адекватної картини подій вказаного періоду у вітчизняній історіографії [8].

Однак, спроби реконструювати індивідуальну історичну пам'ять, індивідуальне сприйняття простими людьми періоду нацистської окупації України вже є. Наприклад, одним із способів історичної реконструкції є показ її людського виміру, її соціальної проекції [9]. Саме цей спосіб і використала у своїй праці Т. Пастушенко. Авторка залучила до дослідження оповіді очевидців, що дало їй можливість побачити «життя при німцях» очима людей, які пережили нацистську окупацію [10, 2]. За подібних обставин такі версії опозиційних історій не повинні бути єдиним видом документованих історичних реконструкцій, однак важливість їх полягає саме в тому, що у цих версіях збережена пам'ять соціальних груп, чий голос в іншому випадку міг би залишитися не почутим.

Варто відзначити, що індивідуальна історична пам'ять не є ізольованою. Вона поступово структурується у процесі індивідуальної соціалізації колективними ідеями та соціальним досвідом. Трапляються випадки, коли спогади особи не відповідають загальноприйнятим уявленням про події минулого. У такому разі вони можуть виявитися болісними та навіть становити певну загрозу. Суть цієї загрози полягає у наступному. З одного боку, суспільство загрожує ізоляцією та відторгненням тим індивідам, які не погоджуються з думкою більшості та не прагнуть консенсусу. З іншого боку, соціальна природа й історична пам'ять людини, що спонукає її дорожити своїм ім'ям, становищем та боятися ізоляції, підкорює людей тисковій конформізму, що зветься громадською думкою [11, 334]. Виходячи з таких міркувань, ще у 1972 р. німецька дослідниця Е. Ноель-Нойман ввела термін «спіраль мовчання», сутність якого зводиться до того, що більшість людей не виказують свою власну думку з будь-якого приводу, оскільки бояться опинитися в ізоляції, бути сприйнятими не такими «як усі». Цей страх спонукає людей постійно з'ясовувати, які думки та моделі поведінки позитивно сприймаються, а які – відкидаються їх оточенням. Якщо люди вважають, що вони відповідають консенсусу громадської думки, то вони більш упевнені в собі та демонструють власні переконання, наприклад, значками, одягом тощо. Якщо ж люди переконані, що вони становлять меншість, тоді вони стають обережними й небагатослівними, посилюючи у громадськості уявлення про слабкість і хиткість своїх переконань. Така ситуація призводить до того, що оприлюднена, публічно вказана думка може виявитися зовсім не думкою більшості, яка, вважаючи себе меншістю, мовчить [12, 51]. Тому людина створює «безпечні» індивідуальні спогади, щоб вони відповідали загальноприйнятим нормам, а «незручні» – пригнічує, призабуває або ж навіть сама приєднується до обмеженого, часто маргінального кола людей з подібним життєвим досвідом.

Така ситуація характерна для усних історій та індивідуальної пам'яті колишніх оstarбайтерів, які тривалий час перебували за межами колективної і загальноприйнятої історичної пам'яті про німецьку окупацію України 1941–1944 рр., не входили до офіційного кола учасників і героїв війни (як воїни, партизани й підпільники, в'язні концтаборів, трудівники тилу тощо). Тільки останнім часом вони отримали право голосу. І знову ж таки, ще чимало сюжетів у їхніх спогадах залишаються

«незручними», такими, про які вони воліють мовчати. Так само, як у дослідженні Т. Пастушенко, опитані нею селяни замовчували або уникали розповідати історії про власне життя під час німецької окупації, адже творення індивідом нового образу, нового сюжету в пам'яті завжди містить у собі елемент пригадування, відчуття безперервності існування [5, 30]. Тому у розповідях очевидців спостерігалися постійні порівняльні екскурси від життя під час німецької окупації до реалій колективізації 30-х років, від «германської неволі» до праці у повоєнному колгоспі [10, 14].

Деякі фраз жительки Київської області Галини Федорівни Я.: «Тоді ми жили, якби Вам сказати... Ми жили, що це все тимчасово. Що це все воно не наше, воно все довго не триватиме» [цит. за: 10, 14] – влучно відбивають те відчуття простих людей і те розуміння, що ота німецька окупація «довго не триватиме». Цим певною мірою і пояснюється позиція вичікування, деяка інфантильність окремих громадян у ставленні до «нової влади», дотримання тактики перечекаати, якимось прожити.

Сучасна українська дослідниця духовного життя населення України в роки Другої світової війни І. Грідіна у своїй монографії доречно і ретельно проаналізувала «радянську» та «нацистську» моделі, що їх пропонували держави для України. У результаті авторка дійшла висновку, що попри ідеологічне навантаження та системну маніпуляцію індивідуальною і масовою свідомістю, радянська держава пропонувала Україні переможний, гуманістичний проект, у якому Україна мала б зберегтися, а її населення вціліти та розвинутися. А та модель, яку запропонувала Україні та українцям нацистська влада, виявилась настільки нелюдською, настільки позбавленою гуманістичних цінностей, настільки примарною і брехливою, що сама вона, врешті-решт, стала вирішальним фактором перемін у настроях і сприйнятті пересічних громадян, вона активізувала патріотичний рух і патріотичну не лише колективну, а й індивідуальну свідомість українців. «Нацистська влада не могла дати радянській людині надію на краще майбутнє, адже вона його просто не планувала, а через цинічне, зверхнє ставлення до українського населення вважала недоцільним докладати зайвих зусиль щодо його привернення на свій бік досконалішими методами, ніж пропаганда та агітація», – вважає І. Грідіна [13, 273]. І, як би там не було, а політика радянської влади виявилась більш продуманою, більш системною, більш гуманістично налаштованою.

Таким чином, історична пам'ять про німецьку окупацію України 1941–1944 рр. в Радянському союзі була результатом офіційного цілеспрямовано створеного політичною системою міфу, який неухильно імплантувався у суспільну свідомість і переслідував важливу подвійну мету: з одного боку, демонструвати патріотизм і єдність радянського суспільства у звитяжній боротьбі з фашизмом, а з іншого – формувати у радянських громадян відданість комуністичній ідеології, нормам і цінностям. Водночас альтернативна історична пам'ять окремих очевидців та індивідуальні відмінні інтерпретації трагічних подій, які відтворювали сприйняття і ставлення простих людей до радянської держави та її політики, а також до власне загарбників у роки німецької окупації, замовчувалися, заборонялися й заперечувалися. У незалежній Україні активно розпочалася переоцінка радянської ідеології, яка інколи переходить в іншу крайність. І це не дивно, адже ще забагато питань періоду німецької окупації нашої країни досі лишаються вкрай дискусійними, а декотрі з них – і зовсім прихованими у глибинах індивідуальної історичної пам'яті декількох поколінь українців.

Предметом подальших наукових розвідок з порушеної у статті проблеми можуть стати питання соціально-психологічної адаптації учасників бойових дій до умов мирного часу, а також вплив німецької окупації України 1941–1944 рр. на долю українських жінок.

Список використаних джерел та літератури

1. Кульчицкий С. В. Советская история войны была сфальсифицирована еще в процессе создания / С. В. Кульчицкий // Вечерние вести. – 2005. – 6–12 мая ; Кучер В. І. Україна у Другій світовій війні (1939–1945) / В. І. Кучер, П. М. Чернега. – К. : [б. в.], 2004. – 272 с. ; Лисенко О. Є. Друга світова війна як предмет наукових досліджень та феномен історичної пам'яті / О. Є. Лисенко // Укр. іст. журн. – 2004. – № 5.
2. Кульчицкий С. В. Советская история войны была сфальсифицирована еще в процессе создания / С. В. Кульчицкий // Вечерние вести. – 2005. – 6–12 мая.
3. Магдиш І. Наша поразка у Другій світовій війні / І. Магдиш // Дзеркало тижня. – 2005. – 4–10 черв.
4. Артюх В. Зміст поняття історична пам'ять на тлі українських реалій [Електронний ресурс] / В. Артюх. – Режим доступу : http://soippo.narod.ru/documents/konf_zhuk/artuh.doc
5. Коннертон П. Як суспільства пам'ятають / П. Коннертон ; пер. з англ. С. Шліпченко. – К. : [б. в.], 2004.

6. Дубина К. К. Варвари двадцятого віку / К. К. Дубина. – Саратов : [б. в.], 1942. – 16 с. ; Дубина К. К. 778 трагічних днів Києва / К. К. Дубина. – К. : [б. в.], 1945. – 93 с. ; Хазанович Ю. Этого нельзя забыть / Ю. Хазанович. – М. : Воениздат, 1945. – 36 с. ; Про руйнування і звірства, заподіяні німецько-фашистськими загарбниками в місті Києві. – Київ ; Харків : [б. в.], 1944. – 23 с. ; Документи обвиняют : сб. док. о чудовищных преступлениях немецко-фашистских захватчиков на советской территории. – М. : [б. и.], 1945. – 392 с. ; Сборник сообщений Чрезвычайной Государственной Комиссии о злодеяниях немецко-фашистских захватчиков. – М. : [б. и.], 1946. – 460 с.
7. Коваль М. В. Історія пам'ятає : кривавий шлях фашистів на Україні / М. В. Коваль. – К. : [б. в.], 1965. – 112 с. ; Першина Т. Фашистский геноцид на Украине 1941–1944 / Т. Першина. – Киев : [б. и.], 1985. – 163 с.
8. Коваль М. В. Друга світова війна та історична пам'ять / М. В. Коваль // Укр. іст. журн. – 2000. – № 3 ; Лисенко О. Дослідження історії Другої світової війни в сучасній Україні : основні напрями і проблеми наукового пошуку / О. Лисенко // Сторінки воєнної історії України : зб. наук. ст. / НАН України. Ін-т історії України. – К. : [б. в.], 2005. – Вип. 9. – Ч. 1 ; Гриневич В. Радянська міфотворчість довкола Великої Вітчизняної війни в Україні / В. Гриневич // Сторінки воєнної історії України : зб. наук. ст. / НАН України. Ін-т історії України. – К. : [б. в.], 2006. – Вип. 10. – Ч. 1.
9. Грінченко Г. Г. Пам'ять про війну як об'єкт історичного дослідження: інверсія традиційної перспективи / Г. Г. Грінченко // Сторінки воєнної історії України : зб. наук. ст. / НАН України. Ін-т історії України. – К. : [б. в.], 2006. – Вип. 10. – Ч. 1.
10. Пастушенко Т. Пам'ять про німецьку окупацію України 1941–1944 : селянський досвід [Електронний ресурс] / Т. Пастушенко // Друга світова війна та (від)творення історичної пам'яті в сучасній Україні : доп. на Міжнар. наук. конф. (Київ, 23–26 верес. 2009 р.). – Режим доступу : ww2-historicalmemory.org.ua/docs/ukr/Pastushenko.doc
11. Ноэль-Нойман Э. Общественное мнение. Открытие спирали молчания / Э. Ноэль-Нойман. – М. : [б. и.], 1996. – 453 с.
12. Дорош Т. О. Проблеми визначення та формування громадської думки : історичний аспект / Т. О. Дорош // Вісн. СНУ ім. В.Далія. – 2006. – № 9 (103). – Ч. II.
13. Грідіна І. М. Духовне життя населення України в роки Другої світової війни (1939–1945 рр.) : монографія / І. М. Грідіна. – Донецьк : ДонНУ, 2010. – 419 с.

Ігор Пасюк

Волиняни нагороджені орденом Червоного прапора

У статті йдеться мова про військові сторінки з життя Волині, зокрема про кавалерів ордена Червоного прапора. Значну увагу приділено й історії існування цієї нагороди у системі радянських відзнак.

Ключові слова: Луцьк, Волинь, орден Червоного прапора.

Пасюк Игорь. Воляняне награжденные орденом Красного Знамени. В статье рассказывается о военных страницах жизни Волини, в том числе, о кавалерах ордена Красного знамени. Значительное внимание уделено и истории этой награды в системе советских наград.

Ключевые слова: Луцк, Волянь, орден Красного знамени.

Pasiuk Igor. Volynyane Awarded the Order of the Red Banner. The article tells about the military life of the pages of Volyn. Considerable attention is paid to the history of this award-winning Soviet system.

Key words: Lutsk, Volyn, Order of the Red Banner.

Актуальність теми. Питання вивчення біографічних сторінок історії завжди цікавило дослідників, які опрацьовували дані архівів та мали змогу більш повно вивчити біографії особистостей. Дані архівів та військоматів дають змогу скласти списки нагороджених, що проживали на Волині.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми дослідження істориків-фалеристів та військових істориків В. Дурова, П. Аршинова, Н. Стекалова, Г. Колеснікова та ін.

Мета і завдання дослідження. Опрацювати та систематизувати дані про нагородження вищим бойовим орденом СРСР на Волині.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження. Декретом «Про порівнянні всіх службовців в правах» від 15 грудня 1917 р. були відмінені всі ордени й